

دانشگاه الزهرا

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی (M.Sc.)

موضوع:

مقایسه تطبیقی رفتار اطلاع یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری

استاد راهنما:

دکتر منصور تاجداران

استاد مشاور:

دکتر رویا برادر

نگارش:

سکینه حقایقی

اسفند - ۸۸

صلى الله عليه وسلم

تقدیم به مادر عزیزم:

نمی دانم کدامین کلمات در شان تو اند، فقط می دانم باید ساده برگزینم زیرا سادگی زیبنده وجود توست.

ای کاش می توانستم رنج نگاهت را پاسخی گویم.... نمی دانم و نمی توانم...
و به یاد می آورم همه روز هایی را که تنها قلب تو و من محرم یاد آوریشان هستند.
روزها گذشتند و نمی دانم چند روز دیگر می آید و می رود. می دانم باید درنگ کنم
و اکنون که بر گذری دیگر از زندگی ایستاده ام باید تو را سپاس گویم
برای همه عمری که بر من سپری کردی و خواهی کرد، برای همه مهربانیهایت
برای همه لبخند های شیرینت، برای همه نگاه های زندگی بخش...
«دوستت دارم و خواهم داشت تا زمانیکه شاخه نازک نرگس به آب پاک و زلال نیاز دارد»....

تقدیم به خواهرها و برادرهای عزیزم که برق شادی چشمانشان برای موفقیت های من تحمل روزهای
غربت را بر من آسان می کرد

تقدیم به علی عزیزم که شادیش شادی من، غصه اش غصه ی من و قلب من خانه ی اوست.

و در آخر تقدیم به هر آنکه یارم بود و در تاریکی دنیا امیدم.

بنده ای شاکر خدایش خواهد بود که شاکر بندگانی از خدا باشد که در دنیا یارش بودند، پس جا دارد که در اینجا مراتب قدردانی خود را از عزیزان زیر بجا آورم:

جناب آقای دکتر منصور تاجداران ، استاد راهنمای گرامی ام بخاطر تمام مهربانیهایشان و راهنماییهای بی دریغانه شان.

سرکار خانم دکتر رویا برادر، استاد مشاور عزیزم برای صبرشان و همراهی شان در طول پژوهش.

و استادان عزیز، آقایان دکتر کیانی و دکتر غفاری که زحمت داوری این پایان نامه را تقبیل فرموده اند.

و همچنین از تمامی مسئولان، کارکنان، و دانشجویان عزیز واحد شهر ری که در تهیه این پایان نامه مرا یاری کردند.

چکیده

این پژوهش به منظور کشف و تعیین رفتار اطلاع یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (علوم پایه و علوم انسانی) دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری و مقایسه آنها با هم و همچنین ارائه راهکارهایی برای ارتقاء بهره وری و بهبود اثر بخشی خدمات اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری بوده است.

روش پژوهش پیمایشی بوده و ضمن جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه، جهت تجزیه و تحلیل داده های دریافتی از نرم افزار SPSS در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. جامعه آماری مورد بررسی پس از نمونه گیری به روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی، شامل ۲۲۵ نفر از ۷۴۸ دانشجوی تحصیلات تکمیلی علوم انسانی و ۱۰۰ نفر از ۳۳۶ دانشجوی تحصیلات تکمیلی علوم پایه می باشد. برای آزمون فرضیه پژوهش از آزمون پارامتری t -استیودنت برای آزمون میانگین دو نمونه مستقل متغیر و همچنین آزمون خی دو برای بررسی معنی داری رابطه استفاده شد.

مطابق نتایج بدست آمده:

"مشورت با افراد متخصص" در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی با (۴۵/۵) درصد و استفاده از "دانش، اطلاعات و تجربه شخصی" در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علوم پایه با (۶۷) درصد فراوانی، در صدر ملاک های انتخاب کلمات و کلید واژه ها جهت دسترسی به منابع اطلاعاتی قرار دارد. در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی "پایان نامه ها" با (۵۲/۹) درصد فراوانی و در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علوم پایه "کتابهای مرجع فارسی" بیشترین میزان فراوانی را به لحاظ نوع منابع مورد استفاده در کتابخانه به خود اختصاص داده است. بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی هدف "تبادل نظر و مباحثه با دیگران" با (۴۱/۷) درصد بالاترین درصد فراوانی را از اهداف مربوط به استفاده از اینترنت به خود اختصاص داده است در حالیکه در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم پایه هدف "دریافت اخبار و اطلاعات جدید" با (۵۸/۳) درصد بالاترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده است. "اینترنت" در بین دانشجویان هر دو گروه پرکاربردترین منبع الکترونیکی جهت دستیابی به اطلاعات الکترونیکی محسوب شده است. در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی کمبود وقت با (۴۱/۸) درصد، موجود نبودن منابع در محل تحصیل با (۳۵/۶) درصد از عمده ترین مشکلات آنان در دستیابی به اطلاعات محسوب می شود، در حالیکه در گروه کارشناسی ارشد علوم پایه، عدم سهولت برقراری ارتباط با دیگر مراکز علمی با (۴۵) درصد، سرعت پایین اینترنت به دلیل ترافیک شبکه با (۳۳) درصد از عمده ترین مشکلات آنان در دستیابی به اطلاعات محسوب می شود. در کل مشخص گردید که بین رشته تحصیلی و رفتار اطلاع یابی جامعه مورد نظر رابطه معنی داری وجود دارد و بین انگیزه های اطلاع یابی دانشجویان دو گروه از مراجعه به مراکز اطلاع رسانی دانشگاه تفاوت معنی داری وجود ندارد و همچنین، بین احساس نیاز به آموزش جهت افزایش مهارت اطلاع یابی دانشجویان دو گروه تفاوت معنی داری وجود ندارد.

کلید واژه ها: رفتار اطلاع یابی، الگوهای رفتار اطلاع یابی، تحصیلات تکمیلی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری، دانشجویان علوم انسانی، دانشجویان علوم پایه، کتابداری و اطلاع رسانی.

1	چکیده
2	فصل اول (کلیات پژوهش)
3	1-1 مقدمه
4	2-1 مساله پژوهش
5	3-1 پرسشهای پژوهش
5	4-1 اهمیت و ضرورت پژوهش
7	5-1 اهداف پژوهش
7	6-1 فرضیه های پژوهش
8	7-1 متغیرهای اساسی پژوهش
8	8-1 تعاریف عملیاتی
فصل دوم (ادبیات و پیشینه پژوهش)	
۱۱	1-2 آشنایی با حدود و موقعیت دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری
۱۲	2-2 خاستگاه رفتار اطلاع یابی
۱۲	3-2 تفاوت نیاز اطلاعاتی با رفتار اطلاع یابی
۱۳	4-2 مطالعه
	ستفاده کننده
۱۴	5-2 رفتار
۱۵	6-2 رفتار اطلاع یابی
۱۷	1-6-2 عوامل موثر بر رفتار اطلاع یابی
۱۸	7-2 جامعه اطلاعاتی
۱۹	8-2 عناصر زیر ساخت اطلاع رسانی در ارتباط با چرخه اطلاعات
۱۹	9-2 کتابخانه های دانشگاهی
۱۹	9-2 نقش کتابداران در کتابخانه های دانشگاهی
۲۰	10-2 کتابخانه دیجیتال
۲۱	1-10-2 شبکه اطلاع رسانی رزنت (Rose-net)
۲۱	11-2 پایگاههای اطلاعاتی و رفتار اطلاع یابی
۲۲	12-2 اهمیت اینترنت در دانشگاه
۲۳	13-2 مهارتهای اطلاع یابی
۲۳	13-2 مهارتهای لازم جهت ارزیابی صفحات وب
۲۹	14-2 مشکلات عمده در استفاده از اینترنت

۲۹	.....	۱۴-۲-۱ باز یابی بیش از حد اطلاعات
۳۱	.....	۱۴-۲-۲ نداشتن مهارت کافی در استفاده از عملگرها و جستجو
۳۲	.....	۱۴-۲-۳ سانسور صفحه ها
۳۲	.....	۱۵-۲-۱ تحلیل الگوهای رفتار اطلاع یابی
۳۳	.....	۱۵-۲-۱-۱ الگو یا مدل
۳۳	.....	۱۵-۲-۲ الگوی رفتار اطلاع یابی
۳۴	.....	۱۵-۲-۲-۱ مدل ویلسون ۱۹۸۱ و ۱۹۹۷
۳۹	.....	۱۵-۲-۲-۲ مدل رفتار اطلاع یابی الیس
۴۱	.....	۱۵-۲-۲-۳ لگوی فرآیند اطلاع یابی مارچونی نی
۴۲	.....	۱۵-۲-۲-۴ توت چینی باتیس
۴۲	.....	۱۵-۲-۲-۵ الگوی فرآیند جستجوی اطلاعاتی کوالثا و
۴۴	.....	۱۵-۲-۲-۶ مدل معنا داری دروین
۴۵	.....	۱۵-۲-۲-۷ مدل رفتار اطلاع یابی بلکین
۴۷	.....	۱۵-۲-۲-۸ مدل داف
۴۷	.....	۱۶-۲-۱ الگوهای رفتار اطلاع یابی در وب
۵۱	.....	۱۷-۲-۱ پیشینه پژوهش
۵۱	.....	۱۷-۲-۱-۱ پیشینه پژوهش در داخل ایران
۵۵	.....	۱۷-۲-۲ پیشینه پژوهش در خارج ایران
۵۹	.....	۱۸-۲-۱ استنتاج از مرور پیشینه ها
۶۰	.....	۱۹-۲-۱ خلاصه فصل دوم

فصل سوم (روش پژوهش)

۶۲	.....	۱-۳ مقدمه
۶۲	.....	۲-۳ جامعه آماری، نمونه و روشهای نمونه گیری
۶۳	.....	۳-۳ ابزار پژوهش
۶۴	.....	۴-۳ روش پژوهش
۶۵	.....	۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۶۵	.....	۶-۳ محدودیت ها و مشکلات پژوهش

فصل چهارم (تجزیه و تحلیل داده ها)

۶۷	.....	۱-۴ تجزیه و تحلیل داده های دریافتی
۸۰	.....	۲-۴ بررسی آمار توصیفی پرسشهای مربوط به سطح ۱ (دانش)

۹۵	..... ۳-۴ آمار توصیفی پرسشهای مربوط به سطح ۲ (انگیزه)
۱۰۴	..... ۴-۴ آمار توصیفی پرسشهای مربوط به سطح ۳ (مهارت)
۱۱۳	..... ۵-۴ آزمون فرضیه های پژوهش

فصل پنجم (خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهادات)

۱۱۹	..... ۱-۵ خلاصه پژوهش
۱۲۰	..... ۲-۵ پاسخ به پرسشهای پژوهش
۱۲۲	..... ۳-۵ بحث و نتیجه گیری کلی
۱۲۷	..... ۴-۵ پیشنهادهای پژوهش
۱۲۸	..... ۵-۵ پیشنهادهایی برای پژوهشهای آینده

۱۲۹	..... منابع و مأخذ
۱۳۸	..... پیوستها
۱۳۹	..... پرسشنامه

فهرست جداول

۶۷	..... جدول (۱-۴) مشخصات کلی جامعه های مورد مطالعه
۶۷	..... جدول (۲-۴) جامعه های مورد مطالعه
۶۸	..... جدول (۳-۴) توزیع فراوانی جامعه بر اساس جنسیت گروهها
۶۸	..... جدول (۴-۴) توزیع فراوانی جامعه بر اساس رشته
۶۹	..... جدول (۵-۴) توزیع فراوانی جامعه بر اساس سن
۶۹	..... جدول (۶-۴) مقایسه تطبیقی زبان مورد استفاده دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهر ری
۷۰	..... جدول (۷-۴) مقایسه تطبیقی ملاک های انتخاب کلمات و کلید واژه دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهر ری
۷۱	..... جدول (۸-۴) مقایسه تطبیقی موانع و مشکلات دستیابی به اطلاعات در بین دانشجویان

کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری

- ۷۲ جدول (۹-۴) مقایسه تطبیقی درصد فراوانی استفاده از انواع قابلیت های جستجوی پیشرفته در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۳ جدول (۱۰-۴) مقایسه تطبیقی درصد فراوانی استفاده از انواع استراتژی لازم برای جستجوی اطلاعات از منابع الکترونیکی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۴ جدول (۱۱-۴) مقایسه تطبیقی درصد فراوانی استفاده از بانکها و پایگاه های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه (کتابخانه دیجیتالی دانشگاه آزاد اسلامی) در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۴ جدول (۱۲-۴) مقایسه تطبیقی درصد فراوانی پاسخگویی به سوال میزان آشنایی با پایگاه ها در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۵ جدول (۱۳-۴) مقایسه تطبیقی درصد فراوانی آشنایی و استفاده از انواع پایگاه های اطلاعاتی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۷ جدول (۱۴-۴) درصد فراوانی استفاده از بخشهای مختلف کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۸ جدول (۱۵-۴) مقایسه تطبیقی میزان استفاده از منابع موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۷۹ جدول (۱۶-۴) مقایسه تطبیقی میزان درصد فراوانی میزان استفاده از منابع الکترونیکی جهت دستیابی به اطلاعات الکترونیکی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۰ جدول (۱۷-۴) مقایسه تطبیقی مواجه شدن جامعه مورد مطالعه با مشکل در بیان نیاز اطلاعاتی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۱ جدول (۱۸-۴) مقایسه تطبیقی موثر بودن نتیجه جستجوی اولیه بر جستجوهای بعدی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۲ جدول (۱۹-۴) مقایسه تطبیقی میزان صرف زمان برای دستیابی به اطلاعات در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۳ جدول (۲۰-۴) مقایسه تطبیقی میزان صرف هزینه برای دستیابی به اطلاعات در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۴ جدول (۲۱-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل در استفاده از اینترنت در بین

- دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۴ جدول (۲۲-۴) مقایسه تطبیقی میزان پاسخگویی به گزینه های مشکلات دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری در استفاده از اینترنت
- ۸۵ جدول (۲۳-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل سرعت پایین خطوط در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۶ جدول (۲۴-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل قطع شدن خط در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۷ جدول (۲۵-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل پیدا نشدن صفحه مورد نظر (The Page cannot display) در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۸ جدول (۲۶-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل سانسور صفحه ها در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۸۹ جدول (۲۷-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل مهارت ناکافی برای بازیابی اطلاعات در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۹۰ جدول (۲۸-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل ندانستن کلید واژه ها و کلمات مرتبط دیگر برای جستجو در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۹۱ جدول (۲۹-۴) مقایسه تطبیقی میزان مواجه شدن با مشکل بازیابی بیش از حد اطلاعات در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۹۲ جدول (۳۰-۴) مقایسه تطبیقی میزان ارزش گذاری افراد به تجربه خود در استفاده از اینترنت و منابع الکترونیکی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۹۳ جدول (۳۱-۴) مقایسه تطبیقی میزان استفاده از بانکها و پایگاههای اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه (رزنت) در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- ۹۴ جدول (۳۲-۴) مقایسه تطبیقی میزان موثر بودن کتابخانه مرکزی دانشگاه در رفع نیازهای اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری

- جدول (۴-۳۳) مقایسه تطبیقی میزان استفاده از وجود کارشناسان در جستجوی اطلاعات از ۹۵ مراکز اطلاع رسانی دانشگاه در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۳۵) مقایسه تطبیقی میزان درصد فراوانی استفاده از گروه های مباحثه و فهرست پستی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۳۶) بررسی رابطه رشته دانشجویان دو گروه (علوم انسانی و علوم پایه) و انگیزه آنها در چگونگی عضویت و اهداف آنها از عضویت در گروه های مباحثه و فهرست پستی
- جدول (۴-۳۷) مقایسه تطبیقی میزان درصد تجمعی هدف دانشجویان در استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۳۸) بررسی رابطه رشته دانشجویان دو گروه (علوم انسانی و علوم پایه) و انگیزه آنها در استفاده از اینترنت
- جدول (۴-۳۹) مقایسه تطبیقی میزان درصد فراوانی دلایل انتخاب موتورهای کاوش توسط ۱۰۱ دانشجویان در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۰) بررسی رابطه رشته دانشجویان دو گروه (علوم انسانی و علوم پایه) و انگیزه آنها در انتخاب موتورهای کاوش
- جدول (۴-۴۱) مقایسه تطبیقی استفاده از مراکز اطلاع رسانی دانشگاه جهت رفع نیاز اطلاعاتی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۲) مقایسه تطبیقی احساس نیاز به آموزش جهت افزایش مهارت اطلاع یابی در بین ۱۰۵ دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۳) مقایسه تطبیقی میزان علاقه به استفاده از SDI در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۴) مقایسه تطبیقی میزان استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۵) مقایسه تطبیقی روش شروع استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۶) مقایسه تطبیقی تعداد کلمات معمول مورد استفاده برای جستجوی اطلاعات در اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری
- جدول (۴-۴۷) مقایسه تطبیقی میزان استفاده از انواع ابزار کاوش در اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهرری

- جدول (۴-۴۸) مقایسه تطبیقی میزان استفاده از انواع موتورهای کاوش در اینترنت در بین ۱۱۱ دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهری
- جدول (۴-۴۹) مقایسه تطبیقی روشهای جستجو مورد استفاده در بین دانشجویان کارشناسی ۱۱۲ ارشد علوم انسانی و علوم پایه دانشگاه آزاد واحد شهری
- جدول (۴-۵۰) نتایج کلی آزمونهای خبی دو مربوط به بررسی رابطه معنی داری رشته تحصیلی ۱۱۴ و رفتار اطلاع یابی دانشجویان کارشناسی ارشد علوم انسانی و علوم پایه
- جدول (۴-۵۱) نتایج کلی آزمونهای تی مربوط به بررسی معنی داری تفاوت انگیزه های اطلاع ۱۱۶ یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم پایه و علوم انسانی از مراجعه به مراکز اطلاع رسانی دانشگاه

فهرست جداول مربوط به آزمون خبی دو

۸۰	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-)	۰۰۰.....(۱۷)
۸۱	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۱۸)	۰۰.....
۸۲	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۱۹)	.....
۸۳	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۰)	.....
۸۵	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۳)	۰.....
۸۶	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۴)	۰.....
۸۷	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۵)	۰.....۰۰۰۰۰
۸۸	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۶)	.....
۸۹	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۷)	۰۰۰.....
۹۰	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۸)	.....
۹۱	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۲۹)	.....۰.....
۹۲	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۳۰)	۰۰.....
۹۳	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۳۱)	.....
۹۴	نتیجه آزمون خبی دو مربوط به جدول (۴-۳۲)	.....

فصل اول

کلیات پژوهش

از آغاز تمدن بشری اطلاعات و استفاده از آن یکی از مسائل مهم به شمار می آمده است. اطلاعات پدیده ای بسیار پیچیده و گسترده است که تصمیم گیری ما را تحت تاثیر قرار می دهد. (حری، ۱۳۷۲).

انسان در زندگی برای رفع نیازهای خود، اطلاع یابی می نماید. از نظر مارچینی نی^۱ فرایند اطلاع یابی از زندگی انسان نشأت می گیرد. در عصر پیش از خواندن، انسانها در حوزه های مختلف زندگی روزمره اطلاع یابی می کردند؛ برای مثال، مناسب ترین محل برای مسکن، بهترین راه شکار. اطلاعات از طریق حواس بینایی، شنوایی، و لامسه جمع آوری می شد و در حافظه انسان ذخیره می گردید و بعد به صورت زبانی و شفاهی بیان می شد. با توسعه سیستم های نوشتاری، اطلاعات شفاهی به اطلاعات دیداری تبدیل شد. همزمان با رشد منابع، لازم بود این منابع توسط روشهایی مانند فهرستهای کتابخانه ها، نمایه ها و چکیده ها سازماندهی گردد، تا اطلاعات بازیابی شود.

بدین ترتیب ابتدا، نظامهای ذخیره و بازیابی اطلاعات نوشتاری مانند کتابشناسیها، نمایه نامه ها و چکیده نامه ها و سپس نظامهای الکترونیکی نظیر پایگاههای اطلاعاتی کتابشناختی و تمام متن به منظور دسترسی هر چه موثرتر و سریعتر به اطلاعات توسعه یافتند. با ظهور شبکه های پیوسته و فناوری دیسکهای فشرده، ذخیره و بازیابی اطلاعات و نیز تولید و نشر منابع اطلاعاتی علمی و فنی در قالب دیجیتال بوجود آمد.

آنچه که مسلم است اینست که کاربران با مشکلاتی درگیر هستند، از جمله: ناتوانایی در تشخیص مفاهیم موجود در نیاز اطلاعاتی و تبدیل آنها به عبارات مناسب جستجو، انتخاب منابع اطلاعاتی که به نیازهای اطلاعاتی آنها پاسخ نمی دهد، بی میلی در استفاده از تمام امکانات موجود در سیستم و اطمینان بیش از حد به تواناییهای خود و نتایج جستجو.

اطلاع یابی افراد سبب بروز رفتارهایی از سوی کاوشگران اطلاعات می شود. که خود مسئله ای را به نام "رفتار اطلاع یابی" را در خور توجه قرار داد.

عبارت رفتار اطلاع یابی (Information seeking behavior) اولین بار از دهه ۱۹۵۰ در متون علمی نگاشته شده در مورد دانشمندان و محققان پدیدار شد.

^۱.Marchionini

مطالعه رفتار کاوشگران در فرایند اطلاع یابی و در تعامل با محیط های اطلاعاتی را رفتار اطلاع یابی می گویند. در رفتار اطلاع یابی چگونگی جستجو، جمع آوری و بازیابی اطلاعات در محیط های اطلاعاتی گوناگون و رفتارهای کاربران در تعامل با نظام های بازیابی اطلاعات مورد بررسی قرار می گیرد. رفتار اطلاع یابی در حوزه علوم مختلف از جمله کتابداری و اطلاع رسانی، روانشناسی و ارتباطات مورد بررسی قرار می گیرد. (نویدی، ۱۳۸۴)

معمولاً برای طراحان نظامهای اطلاعاتی این سؤاها مطرح است که نیازهای اطلاعاتی افراد چیست و رفتار اطلاع یابی آنان چگونه است؟ یکی از مشکلات عمده پژوهشگران در مطالعات استفاده کنندگان، تشخیص تفاوت میان نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع یابی است. از نظر برخی صاحب نظران، مبحث نیاز اطلاعاتی در قلمرو علم اطلاع رسانی و پیش از آن در قلمرو کتابداری است نه در حوزه نظامهای اطلاع رسانی. اما رفتار اطلاع یابی به طور اخص در حوزه نظامهای اطلاع رسانی قرار می گیرد (ویلسون^۲، ۲۰۰۰)

بدون شک با حجم عظیم اطلاعات علمی فقط افرادی که بتوانند به صورت گزینشی، اختصاصی، مناسب و هدفدار به مطالب علمی خود دست یابند، حق حیات پر رونق در این عرصه را خواهند داشت. (قاسمی ۸۱)

2-1 مساله پژوهش:

انسانها در دنیایی زندگی می کنند که مملو از پدیده های ناشناخته می باشد و به منظور افزایش آگاهی خود نسبت به این پدیده ها و درک جهان پیرامونی نیازمند اطلاعات بوده و برای به دست آوردن اطلاعات ناگزیر از اطلاع یابی هستند. اطلاع یابی خود مستلزم فراگیری مهارتها و داشتن ابزارهای خاصی به منظور جستجو و دسترسی به اطلاعات مورد نظر است.

اگر جوامع اطلاعاتی معاصر با اصول و روشهای اطلاع یابی آشنا نباشند و نتوانند اطلاعات موجود را به نحو مطلوبی گردآوری، پردازش، سازماندهی، و دسترس پذیر نمایند دچار اضطراب اطلاعاتی خواهند شد و نمی توانند از اطلاعات موجود بهره ای برند.

افزایش جمعیت متقاضی اطلاعات و استفاده کننده از سیستم های کامپیوتری در ابعاد خانگی، کاری، و تفریحی، گسترش روز افزون منابع چاپی و داده های دیجیتالی، همچنین گسترش اطلاعات در

---

².Wilson

شکلهای مختلف، را می توان به عنوان عواملی در نظر گرفت که باعث افزایش جستجو توسط کاربران شده است.

یکی از موضوعاتی که ذهن پژوهشگران در رفتار جستجوی اطلاعات را به خود مشغول داشته، پی بردن به این امر است که جستجوگران با چه میزانی از مهارت در جستجو و سازوکارهای بررسی کیفی منابع اطلاعاتی و ابزارهای جستجو، به کاوش می پردازند و اینکه داشتن مهارت کافی در به کارگیری ابزارها و فرایندهای جستجو، چگونه می تواند در بازیابی نتایج مرتبط تر و با کیفیت تر، مؤثر باشد.

دانشگاهها هم به عنوان یکی از نهادهای مسئول در زمینه آموزش و پژوهش کشور ملزم به شناخت رفتار اطلاع یابی جامعه خود می باشند، تا بتوانند با توجه به اطلاعات به دست آمده از پژوهشهایی که در این مورد حاصل می گردد، در جهت رفع مشکلات برآیند تا موانع شناخته شده نتواند سدی در برابر فرایند اطلاع یابی جامعه دانشگاهی کشور ایجاد کند.

3-1 پرسشهای پژوهش:

سوالات اساسی پژوهش عبارتند از:

- (۱) آیا بین رشته تحصیلی و رفتار اطلاع یابی جامعه مورد نظر رابطه معنی داری وجود دارد؟
- (۲) انگیزه و هدف جامعه مورد نظر برای استفاده از اطلاعات چیست؟
- (۳) مهارت اطلاع یابی جامعه مورد نظر در دسترسی به اطلاعات در چه سطحی است؟

4-1 اهمیت و ضرورت پژوهش:

حجم روز افزون انتشار اطلاعات در سطح بسیار وسیع و تعدد و تنوع مراکز و منابع اطلاعاتی فرایند اطلاع رسانی در دسترس گروه های مختلف استفاده کنندگان اطلاعات را با مشکل جدی مواجه کرده است به طوری که در بسیاری از کشورها میان انتقال اطلاعات و امکان دسترسی به آن و استفاده از آن شکافی وجود دارد که اگر قرار باشد پیشرفت علمی و اقتصادی و ... حاصل گردد، باید این شکاف از میان برداشته شود. بنابراین فرایند جستجو و دستیابی اطلاعات باید پیرو رفتار صحیح و مناسب و نظام مند باشد.

افراد از اطلاعات برای حل مشکل، اجرای کار، یا افزایش سطح ادراک استفاده می‌کنند. بنابراین شناخت بیشتر از اطلاع‌یابی به عنوان رفتار اجتماعی به ما کمک می‌کند تا پیشرفتهای اطلاعاتی بیشتر و سیستم‌های اطلاعاتی بهتری را طراحی کنیم.

اهمیت دادن به رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان، به خصوص دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد که خیلی از آنان متمایل به ادامه تحصیل در مقطع دکتری هستند و قطعاً به عنوان اساتید و محققین آینده کشور خواهند بود مسئله مهمی است که از آن نباید چشم‌پوشی کرد، چون کشوری در زمینه علمی موفق خواهد بود که بتواند محققین شایسته برای جامعه علمی تربیت کند و این امر میسر نخواهد بود مگر اینکه دانشگاهها و دیگر مراکز علمی کاربران اطلاعاتی خود را از نظر رفتار اطلاعاتی و نیاز اطلاعاتی شان به خوبی بشناسند، تا در جهت رفع عیب موجود در نظام اطلاع‌رسانی خود اقدام کنند.

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها به عنوان پایگاه اصلی ارائه اطلاعات مورد نیاز دانشجویان و اساتید و کارکنان به حساب می‌آیند. از آنجایی که این پایگاهها بدون شناخت کافی از مراجعین خود نمی‌توانند خدمات جامعی ارائه کنند لذا نتایج این تحقیق می‌تواند راه حل مناسبی را به مسئولین این بخشها جهت اصلاح روشها و خدمات اطلاع‌رسانی ارائه کند. باید اشاره کرد که در نهایت، ارائه خدمات مناسب اطلاعاتی منجر به مجموعه کامل و مناسب خواهد شد که از یکسو از هزینه‌های بودجه‌های غیر ضروری و نادرست کاسته و از طرفی دیگر با شناخت مشکلات و مسائل موجب تغییرات لازم در روشها و جهت دادن به مجموعه سازی و خدمات خواهد شد.

لذا پژوهش حاضر در صدد است با مطالعه تطبیقی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم پایه با دانشجویان علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری بتواند کمکی هر چند کوچک به این امر نماید.

در طراحیهای آینده باید تلاش فوق‌العاده‌ای جهت ایجاد سیستم‌های هوشمند و با شعور که کاربر را مورد مطالعه قرار می‌دهند، صورت پذیرد. در نهایت، موفقیت یا عدم موفقیت در این امر به عهده تکنولوژی جدید نیست، بلکه مستلزم آگاهی از نیازهای بشر و رفتار او جهت دستیابی به اطلاعات می‌باشد.

آنچه که مسلم است اینست ایجاد زمینه‌های مساعد در جهت اطلاع‌یابی دانشجویان، یکی از اصولی‌ترین اقداماتی است که باید در دانشگاهها به آن پرداخته شود. تا بوسیله آن بتوانند مراکز تحقیقاتی را تقویت و توسعه دهند و با کاربردی کردن نتایج تحقیقاتی در سیستم، حمایت‌های مادی و

معنوی بسوی مراکز تحقیقاتی جلب می شود و سبب تداوم فعالیت و توسعه و نهایتاً موجب خودکفایی در آینده می گردد.

5-1 اهداف پژوهش:

اهداف کلی:

- ۱) کشف و بررسی رفتار اطلاع یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (علوم پایه و علوم انسانی) دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری و مقایسه آنها باهم
- ۲) ارائه راهکارهایی برای ارتقاء بهره وری و بهبود اثر بخشی خدمات اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری بر اساس رفتار اطلاع یابی دانشجویان

اهداف جزئی:

۱. تعیین رابطه بین رشته تحصیلی با رفتار اطلاع یابی جامعه مورد نظر.
۲. تعیین اهداف و انگیزه های جستجوی اطلاعات دانشجویان مورد پژوهش .
۳. تعیین انواع مدارک، منابع و مراکز اطلاعاتی مورد درخواست جامعه مورد نظر.
۴. تعیین نقش و اهمیت کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی در رفع نیازهای اطلاعاتی جامعه مورد نظر.
۵. تعیین موانع و مشکلات جامعه مورد پژوهش در فرایند دستیابی به اطلاعات .

6-1 فرضیه های پژوهش :

۱. بین رشته تحصیلی و رفتار اطلاع یابی جامعه مورد نظر رابطه معنی داری وجود دارد.
۲. بین انگیزه های اطلاع یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم پایه و علوم انسانی از مراجعه به مراکز اطلاع رسانی دانشگاه تفاوت معنی داری وجود دارد.
۳. دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی علوم انسانی نسبت به دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی علوم پایه، از مهارت های اطلاع یابی کمتری برخوردارند و نیاز به آموزش بیشتری را در خود احساس می کنند.

7-1 متغیرهای اساسی پژوهش

در این پژوهش، امکانات موجود در دانشگاه (کتابخانه و سایت (مرکز اینترنت دانشگاه)) متغیر مستقل محسوب می شوند و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علوم انسانی و دانشجویان علوم پایه دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری در استفاده از امکانات مذکور، متغیر وابسته تلقی شده اند.

8-1 تعاریف عملیاتی

اطلاع‌یابی:

از نظر مارچیونی نی، اطلاع‌یابی روندی است که در آن بشر هدفمندانه برای تغییر موقعیت دانش در تلاش است. وی ویژگی اطلاع‌یابی را در حل مشکل می داند. (ادهمی، ۱۳۸۳)

اطلاع‌یابی فرایندی است که از نیاز اطلاعاتی آغاز شده و طی مراحل اسناد و منابع اطلاعاتی با استفاده از استراتژیهای معین مورد جستجو قرار گرفته، اطلاعات مورد نیاز پس از استخراج بازمینی و بررسی شده و در نهایت اطلاعات مورد نظر بازمینی می شوند و به حل مسئله منجر خواهد شد. (نویدی، ۱۳۸۴)

رفتار اطلاع‌یابی

در دایره المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی (ج.۱، ۱۳۸۱) رفتار اطلاع‌یابی را اینگونه تعریف کرده اند: " به الگوهای پیچیده رفتار و فعل و انفعال‌های متقابل انسان هنگام جست‌وجوی هر نوع اطلاعات، رفتار اطلاع‌یابی اطلاق می‌شود. خاستگاه این مفهوم، مربوط به حوزه مطالعه استفاده‌کنندگان است و تاریخچه آن، در مفهوم عام، به نخستین مطالعات مربوط به ارتباطات علمی و استفاده از اطلاعات بازمی‌گردد".

ویلسون رفتار اطلاع‌یابی را اینگونه تعریف می‌کند: " جستجوی هدفمند اطلاعات بعنوان پیامد یک نیاز اطلاعاتی در راستای برآوردن یک یا چند هدف. جستجوی اطلاعات از سوی فرد ممکن است از طریق تعامل وی با نظام‌های اطلاعاتی دستی (نظیر یک روزنامه یا یک کتابخانه) یا از طریق تعامل با نظام‌های رایانه محور (نظیر وب جهان گستر) صورت پذیرد". (ویلسون، ۲۰۰۰)